

IKIMOKYKLINIO UGDYMO POKYČIAI: EUROPOS IR LIETUVOS KONTEKSTAS

Daiva Malinauskienė
Šiaulių universitetas, Lietuva

Apžvelgdami pastarųjų metų esminius pokyčius, įvykusius ikimokyklinio ugdymo sektoriuje Europos šalyse ir Lietuvoje, pastebime, jog nuveikta išties nemažai, įgyvendinant strateginiuose švietimo dokumentuose keltus tikslus ir uždavinius šio sektoriaus plėtrai. Tačiau retrospektyvi švietimo kaitos analizė leidžia teigti, kad daugiau nei prieš du dešimtmečius iškeltas tikslas – „užtikrinti vaikui laimingą vaikystę, laiduoti vaiko fizinę, psichinę ir socialinę gerovę, nepažeidžiant jo teisių“, vis dar tebėra aktualus Lietuvoje ir šiandien (Lietuvos Respublikos ikimokyklinio ugdymo koncepcija, 1989, p. 59).

Įrodyta (https://www.vkontrole.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24623), kad iš visų švietimo pakopų didžiausią ekonominę grąžą duoda investicijos į ugdymą nuo gimimo iki 5 metų. Ankstyvasis ugdymas arba ankstyvoji vaikystė yra tinkamiausias laikas teigiamai paveikti vaiko raidą ir šalinti sunkumus švietimo priemonėmis. Nesiimant edukacinių veiksnių ir netaikant prevencinių priemonių iki 5 metų, sunkumai paprastai vis labiau ryškėja. Todėl ikimokyklinis ugdymas gali būti apibrėžiamas ir kaip profesionali institucinė ugdymo bei priežiūros paslauga šeimai, auginančiai ikimokyklinio amžiaus vaiką. Ikimokyklinis ugdymas suteikia pagrindą ankstyviesiems vaiko fiziniams, socialiniams, kultūriniais, emociniams ir pažintiniams gebėjimams, didina socialinę integraciją, sudaro sąlygas sėkmingam vaiko ugdymuisi dabartyje ir ateityje. Ypač ikimokyklinio ugdymo paslaugos yra svarbios vaikams, augantiems socialinės rizikos ir jos atskirties sąlygomis. Visai pagrįstai ikimokyklinis ugdymas, kaip pirminė švietimo sistemos grandis, tampa vis reikšmingesnis vaiko bei jo šeimos gyvenime ir nacionalinėje švietimo politikoje laikomas vienu iš svarbiausių prioritetų. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos ekspertai, 2017 m. pristatydami rekomendacijas dėl Lietuvos švietimo, atkreipė dėmesį į ikimokyklinio ugdymo, kaip pirmosios švietimo pakopos svarbą, pažymėdami, kad, siekiant gerinti mokinių pasiekimus, svarbios priemonės yra *privalomojo ugdymo ankstinimas, ikimokyklinio ugdymo prieinamumo ir kokybės gerinimas*.

Šiandieninė Lietuvos ikimokyklinio ugdymo samprata neatsiejama nuo svarbiausių Europos Sąjungos švietimo plėtotės orientyrų ir vertybių. Nors Lietuvoje ikimokyklinio ugdymo aprėptis didėja, tačiau yra vis dar nepakankama. Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje (2013) iškeltas Lietuvos nacionalinis tikslas – užtikrinti, kad 2017 m. ankstyvojo ugdymo ir priežiūros įstaigas lankyti 90 proc., o 2022 m. – 95 proc. keturmečių (Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis, 2015, p. 6). Kadangi iki šiol Lietuvoje ikimokyklinis ugdymas nėra privalomas, tai gana ambicingas tikslas, kurį pasiekti įmanoma tik peržiūrint valstybės ir savivaldybių švietimo politikos prioritetus bei sutelkiant visų ugdymo proceso dalyvių bendras pastangas ir kryptingai ta linkme veikiant.

Pastaruoju metu poreikis *vaikų ankstyvajam ugdymui* auga. Daugelyje Europos šalių ir Lietuvoje šis ugdymas pradedamas teikti vaikui nuo gimimo (LR Švietimo įstatymas, 2011). Vertinant užsienio šalių formaliojo ir neformaliojo švietimo organizavimo patirtis, kyla klausimas, ar Lietuvoje pakankamai dėmesio skiriama ankstyvajam ugdymui ir ar nereikėtų ankstinti vaiko atėjimo į formalųjį švietimą laiko, nes daugelyje Europos šalių

pastebimos privalomojo ugdymosi laiko ankstinimo ir ilginimo tendencijos. Politinių pasvarstymų yra ir Lietuvoje – bent vienerius metus ankstinti privalomojo ugdymo pradžią, nes privalomas ugdymas (priešmokyklinis) prasideda vaikams sulaukus šešerių metų, likus metams iki pradinio ugdymo. Tačiau politinių sprendimų priėmimui ir šių procesų vyksmui dar reikia papildomo pasirengimo: privalu išsiaiškinti visų švietimo sistemos dalyvių lūkesčius ir poreikius, spręsti didesnio vaikų srauto paskirstymo, pedagogų trūkumo klausimus. Taip pat svarbios pasiruošimo privalomojo ugdymo ankstinimui sritys yra priešmokyklinio ir pradinio ugdymo bendrųjų programų atnaujinimas, ugdymo metodikų ir aplinkos pritaikymas vaikams, pedagogų kvalifikacijos tobulinimas (http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/05/Ugdymo-ankstinimas_spaudai.pdf).

Lietuvoje siekti vaikų ankstyvojo ugdymo trukdo ir neišspręsti *ugdymo prieinamumo* klausimai, nes ne visi vaikai gali lankyti valstybinius darželius dėl laisvų vietų ar net pačių ikimokyklinių įstaigų stokos. Ypač prieinamumo klausimai yra aktualūs didesniuose miestuose ir kaimo vietovėse gyvenantiems vaikams. Daugelis šalies valstybinių lopšelių-darželių dėl vietų stokos netenkina tėvų poreikių. Kad padėtis gerėtų, jau beveik dešimtmetis vyksta įvairūs bandymai gerinti situaciją: „pakeista teisinė bazė – liberalizuoti higienos reikalavimai, 2011 m. pakeistas Statybų įstatymas, sudarantis galimybes ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą vykdyti ne tik švietimo paskirties pastatuose. Kaimo vietovėse, naudojant ES SF lėšas, įsteigti daugiafunkciniai centrai, kuriuose veikia ikimokyklinio / priešmokyklinio ugdymo grupės / klasės“ (Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 metais apžvalga, 2016, p. 9).

Europos šalys, tarp jų ir Lietuva, intensyviai ir kryptingai siekia, kad ikimokyklinis ugdymas taptų kokybiškesnis. Švietimo kokybės valdymas pripažįstamas neabejotinai prioritetu (Lamanauskas, 2007). Susitarimą, kokie veiksniai lemia ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymo kokybę, Europos Sąjungos šalių ekspertai pasiekė 2014 metais. Siekiant gerinti ikimokyklinio ugdymo kokybę, ES šalims rekomenduota užtikrinti, kad: *ugdymas būtų prieinamas* visoms šeimoms, skatintų socialinę įtrauktį ir kultūrinę bei etninę įvairovę; dirbtų *aukštos kvalifikacijos pedagogai*, kurių pirminis rengimas ir tęstinis profesinis tobulėjimas padėtų sėkmingai veikti; *ugdymo turinys* būtų paremtas pedagoginėmis nuostatomis, vertybėmis ir tikslais, skatinančiais visapusiškai ugdyti vaiką ir kuo labiau atskleisti kiekvieno vaiko ugdymosi galias; *stebėseną ir vertinimą* suteiktų aktualios informacijos instituciniu, regioniniu ir (arba) nacionaliniu lygmeniu, siekiant aukštesnės ugdymo kokybės; *tinkamas valdymas ir finansavimas* užtikrintų visuotinę teisę šeimoms gauti valstybės visiškai arba bent iš dalies finansuojamą kokybišką ugdymą (http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/Ikimokyklinio-ir-prie%C5%A1mokyklinio-ugdymo-paslaug%C5%B3-kokyb%C4%97_Internetui.pdf). Kadangi Lietuvoje ikimokyklinis ugdymas buvo ir yra laikomas prioritetine švietimo sritimi, o ikimokyklinio ugdymo kokybės užtikrinimas – svarbiausia strategine kryptimi, todėl neabejotinai būtina užtikrinti aukštą kokybę visose minėtose srityse.

Šiandien, kai kokybė tampa svarbiausia švietimo strategine kryptimi, ši sistema turi atliepti ambicingus iššūkius, kylančius jaunų specialistų rengimui. Mokytojas turi pažinti vaiką, gebėti valdyti ugdymo(si) procesą, spręsti sudėtingas ugdymo ir ugdymosi problemas, kritiškai mąstyti, pasižymėti kūrybingumu, aukštu emociniu intelektu, gebėjimu dirbti komandoje ir kitomis svarbiomis kompetencijomis, kurios yra būtinos XXI amžiaus pedagogo veiklų įvairovėje.

Būtina labiau akcentuoti ir tėvų, kaip svarbiausių partnerių, vaidmenį kokybiško ikimokyklinio ugdymo kontekste (Juodaitytė ir kt., 2017), ikimokyklinio ugdymo specialistų ir tėvų bendravimą ir bendradarbiavimą (Kovienė, 2017). Pastaruoju metu ženkliai keičiasi ikimokyklinės įstaigos santykių su šeima pobūdis. Šios dvi institucijos tampa aktyviomis dalyvėmis, siekiant vaiko kokybiško ugdymo(si) jau ankstyvoje vaikystėje. Nors jų vaidmenys yra skirtingi, tačiau atsakomybę už kokybiškam ugdymui(si) būtinų sąlygų sudarymą šios institucijos turi dalytis tarpusavyje. Todėl ypač svarbu, kad jų siekiai šioje srityje būtų tapatūs arba bent panašūs. Geriausiai vertinamų ikimokyklinių įstaigų praktika liudija, kad tai pasiekama dialogo keliu, siekiant nuolatinės partnerystės su tėvais, padedant šeimai prižiūrėti ir kvalifikuotai ugdyti vaikus, kartu modeliuojant kokybiško ugdymo strategijas (Juodaitytė, Malinauskienė ir kt., 2017).

Ikimokykliniam ugdymui kylantys iššūkiai bei nauji edukaciniai siekiai apibrėžia ugdymo tikslus ir tolimesnes pedagogo veiklos kryptis. Jie šiandieniniame ikimokykliniame ugdyme turėtų tapti prioritetais ir jų turėtume atsakingai, iniciatyviai ir nuosekliai siekti dėl kokybiško vaikų ugdymo(si). Tai realybė, kuri atliepia strateginę ikimokyklinio ugdymo, kaip pirminės švietimo sistemos grandies, pertvarką ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos šalyse, ir ugdo naują požiūrį į šią sritį – kaip į itin reikšmingą segmentą švietimo kokybės, kaip siekio, prasme.

Literatūra

- Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti* [Are we using the opportunities of pre-school education to ensure a more successful future for children?] (2018). Vilnius. https://www.vkontrolė.lt/pranesimas_spaudai.aspx?id=24623
- Juodaitytė, A. J., Malinauskienė, D., Musneckienė, E., Bražienė, N., & Lenkauskaitė, J. (2017). *Šiuolaikinė vaikystė ir vaikų ugdymas: socialiniai-kultūriniai kontekstai* [Modern childhood and children's education: socio-cultural contexts]. Šiaulių universitetas.
- Kaip vertinama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų kokybė? [How is the quality of pre-school and pre-primary education services assessed?] (2019). *Švietimo problemos analizė*, 8(179). http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2020/01/Ikimokyklinio-ir-prie%C5%A1mokyklinio-ugdymo-paslaug%C5%B3-kokyb%C4%97_Internetui.pdf
- Kovienė, S. (2017). Competence conditions enabling education in pre-school education establishments: Parents' evaluation. *Problems of Education in the 21st Century*, 75(2), 157-169. <http://www.scientiasocialis.lt/pec/node/1054>
- Lamanauskas, V. (2007). Education diversity as an indicator of society positive development. *Problems of Education in the 21st Century*, 2, 5-6. <http://www.scientiasocialis.lt/pec/node/36>
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas [Republic of Lithuania Law on Education]. (2011). *Valstybės žinios*, 201103-31, 38-1804.
- Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 metais apžvalga* [Overview of the state of education in Lithuania in 2013–2016]. (2016). http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=9258&p_k=1&p_t=173686
- Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija [The concept of Lithuanian children's pre-school education]. (1989). *Tautinė mokykla I. Mokyklų tipų koncepcijų projektai* (p. 57–80). Šviesa.
- Privalomojo ugdymo ankstinimas – kodėl tai svarbu? (2017). *Švietimo problemos analizė*, 9(165). http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2018/05/Ugdymo-ankstinimas_spaudai.pdf
- Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care*. (2014). Brussels: European Commission. http://ec.europa.eu/assets/eac/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf

Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija [State Education Strategy for 2013–2022]. (2013).
https://www.smm.lt/uploads/lawacts/docs/451_f91e8f0a036e-87d0634760f97ba07225.pdf

Summary

CHANGES IN PRE-SCHOOL EDUCATION: THE EUROPEAN AND LITHUANIAN CONTEXT

Daiva Malinauskienė

Šiauliai University, Lithuania

Reviewing the significant changes that have taken place in the pre-school education sector in European countries and Lithuania in recent years, we notice that a lot has been achieved in implementing the goals and objectives set in the strategic education documents for the development of this sector. Of all levels of education, investment in education from birth to 5 years has been shown to provide the highest economic return.

Pre-school education can also be defined as a professional institutional education and care service for a family raising a pre-school child. Pre-school education provides a basis for a child's early physical, social, cultural, emotional and cognitive abilities, increases social integration, and creates conditions for a child's successful education now and in the future. Pre-school education services are especially important for children growing up in conditions of social risk and social exclusion.

European countries, including Lithuania, are intensively and purposefully striving to improve the quality of pre-school education. In Lithuania, pre-school education has been and is considered a priority area of education, and quality assurance of pre-school education is the most important strategic direction.

There is also a need to place more emphasis on the role of parents as key partners in the context of quality pre-school education. Recently, the nature of the pre-school institution's relationship with the family has changed significantly. These two institutions become active participants in the pursuit of quality child education from an early age.

Keywords: education policy, education quality, pre-school education.

Received 15 May 2020; accepted 25 June 2020

Daiva Malinauskienė

PhD., Professor, Institute of Education, Šiauliai University, P. Visinskio Street 25,
LT-76351 Šiauliai, Lithuania.

E-mail: malinauskiened@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9532-2840>